

MONIMUOTOINEN MENNEISYYS
– **YHTEINEN TULEVAISUUS**
Suomen Muinaismuistoyhdistys 150 vuotta

ETT MÅNGSIDIGT FÖRFLUTET
– **EN GEMENSAM FRAMTID**
Finska Fornminnesföreningen 150 år

Liittykööt kansalaisten kasvavat joukot yhdistyksen ympärille tukemaan ja turvaamaan sen toimintaa Suomen ja sukukansojen varhaisen muinaisuuden valaisemiseksi!

Näin kirjoitti arkeologi A. M. Tallgren yhdistyksen 50-vuotiskertomuksen esipuheessa vuonna 1920. Viesti, joka oli ollut keskeinen osa yhdistyksen toimintaa sen perustamisesta 1870 alkaen, oli selvä myös tässä toivotuksessa: menneisyyden jälkien arvostaminen ja turvaaminen ei ollut vain pienen tieteentekijöiden piirin oikeus tai velvollisuus, vaan menneisyyden vaaliminen oli jotakin kaikkia kansalaisia yhdistävää, Tallgrenin ylevin sanoin ”rakkautta totuuteen”.¹ Yhdistyksen taidehistoriallisia tutkimusretkiä tutkinut Leena Elina Valkeapää on todennut yhdistyksen pyrkineen mahdollisimman laaja-alaiseen jäsenistöön niin maantieteellisesti, ammatillisesti kuin sosiaalisen aseman puolesta. Vaikkakin alkuvuosien aktiivitoimijat olivat pääasiassa miehiä, oli jäsenkunnassa myös naisia.²

Tämä lähtökohta, yhteiseksi ja jaetuksi ymmärretty kulttuuriperintö on edelleen yhdistyksemme kantava periaate ja sellaisena jopa tärkeämpi kuin koskaan aikaisemmin. Varhainen muinaisuus kääntyy nykykielessä kulttuuriperinnöksi ja sen valaiseminen pyrkimykseksi ymmärtää kulttuurin jatkuvuuksia ja siinä tapahtuvia murroksia, vaikka 2020-luvun tutkijat eivät läheskään ”kansaa” samoista lähtökohdista kuin kollegansa 150 vuotta aiemmin. Tunnustamme ja tunnistamme nykyisinkin kulttuuriperinnön voiman yhteiskunnallisen ja poliittisen vaikuttamisen välineenä, minkä vuoksi on tärkeää tarkastella myös niitä linjauksia ja valintoja, jotka ohjaavat kulttuuriperinnön määrittelyä, tallennusta, tutkimusta ja vaalimista.

Suomen Museo – Finskt Museum 2020 on omistettu yhdistyksellemme sen 150-vuotisen historian kunniaksi. Teemanumeron myötä olemme halunneet nostaa esiin kulttuuriperinnön monimuotoisuuden ja monitulkintaisuuden. Yhdistyksen ensimmäiset kantavat voimat uskoivat mahdollisuuteen selvittää ”edellisten polvien vaiheet ja muistot, rakentaa oikea kuva siitä mitä tässä maassa ja heimmomme muitten kansojen alueella on luotu, miten eletty, mitä vaiheita nähty”.³ Yhdistyksen toiminta-alueita vuonna 1870 määriteltäessä oli muinaisuutta kuvaavat alueet määritelty laajasti mutta samalla tarkasti. Siihen kuuluivat niin ”kansanmuistot” ja ”kansantavat”, muistomerkit pakanuuden ajalta, kristillisen aikakauden muistomerkit sekä ”epämääräisen ajan muistot kuten kalliopiirroksiset, riimisauvat ja rahalöydöt”. Tulkinta kulttuuriperinnön monista muodoista oli siis jo yhdistystä perustettaessa varsin laaja sisältäen niin historialliset ja suulliset lähteet kuin erilaiset materiaaliset ja visuaaliset kulttuurin muodot.⁴

Tämä ajallisten kerrostumien sekä teemojen ja näkökulmien moninaisuus on näkyvässä myös yhdistyksen viime vuosien toiminnassa, niin sen julkaisu-toiminnassa kuin avoimien kuukausikokousten esitelmäteemoissa. Yhdistyksen nimessä olevat käsitteet Suomi, muinaisuus ja muisto ovat yhä edelleen toiminnan ytimessä, mutta tapa tulkita niitä on muutoksessa ja käsitteet itsensä voidaan asettaa analyysin kohteiksi. Keskustelua on käyty muun muassa siitä, kuinka lähelle nykyä *muinaisuus* voi yhdistyksemme kontekstissa tulla. Mikä on yhdistyksemme rooli nykyhetkessä elävän perinnön tallentajana, tulkitsijana ja tutkijana?⁵

Taidehistorian parissa tutkitaan paljon modernia aikaa ja nykytaidetta, mutta Muinaisuusyhdistyksen Aikakauskirjassa julkaistut taidehistorialliset tutkimukset ovat käsitelleet enimmäkseen vanhempaa taidetta. Erityisesti kansatieteessä tutkimukset käsittelevät yhä useammin nykyä ainakin osittain, mutta myös arkeologiassa on yleistynyt historiallisen sekä nykyajan – ja yhdistyksen mittakaavassa – suhteellisen nuorien kohteiden tutkimus. Teollisuusperintö ja niin kutsuttu synkkä kulttuuriperintö ovat esimerkkejä näistä aiheista. Myös tutkijoiden refleksiivisyys ja pohdinnat siitä, miten menneisyyttä on käytetty nykyajassa, on ollut yksi teema, joka kulkee punaisena lankana esitelmissä ja julkaisuissa.

Käsitteet *Suomi* ja *suomalaisuus* näyttävät yhdistyksen julkaisu-toiminnassa moninaisina ja hybridinä. Arkeologian alan tutkimuksia vuodesta 1976 julkaissut *Iskos* kurkottaa ajassa pisimmälle taaksepäin. Mitä kauemaksi ajassa mennään, sitä vähemmän merkitystä on valtioiden rajoilla, joita kulttuuriset ilmiöt eivät noudata nykyisinkään. *Iskos*issa julkaistuissa tutkimuksissa on käsitelty esimerkiksi saamelaiden menneisyyttä arkeologian näkökulmasta. Monimuotoisuus nousee esiin myös monilajisuutta, ihmisen

ja muiden eläinlajien yhteiselo ja suhdetta tarkastelevien tutkimusteemojen kautta.

Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja julkaisi ensimmäisen niteensä vuonna 1894. Nykyisin SMYA on keskittynyt taidehistoriallisten tutkimusten julkaisemiseen. Julkaisuohjelmassa on ollut useita väitöskirjoja, joiden kautta Suomen taiteen ja arkkitehtuurin kansainvälisyys ja ylijärjaisuus välittyy vastaansanomattomasti; useissa tutkimuksissa on purettu kansalliseen kulttuuriin ja nationalismiin liittyviä käsityksiä. SMYA:ssa julkaistut tutkimukset tuovat ansiokkaasti esiin myös Suomen uskonnollista moninaisuutta käsittelemällä muun muassa ortodoksisen kirkon taidetta ja arkkitehtuuria. Edelleen Suomen alueen keskiaikaista, katolista kulttuuriperintöä käsittelevät tutkimukset monine näkökulmineen ovat SMYA:n ytimessä. Julkaisun yli satavuotisen historian aikana kirjoittajien joukko on muuttunut miesvaltaisesta naisvaltaiseksi. Sukupuoli näyttäytyy lähtökohtana esimerkiksi Renja Suominen-Kokkosen naisrakennusmestareita käsittelevässä tutkimuksessa vuonna 1991.

Kohden nykyaikaa tullaan kenties selkeimmin yhdistyksen julkaisusarjoista Kansatieteellisessä Arkistossa. Tämä on seurausta osin myös siitä, että itse tieteenalan ajallinen perspektiivi on viimeisen 50 vuoden aikana laajentunut. Eri sarjojen niteet heijastavatkin mielenkiintoisella tavalla tieteen kentällä tapahtuneita muutoksia niin näkökulmien, teorioiden kuin teemojen suhteen. Esimerkiksi naisten ja lasten näkökulmat näkyvät vahvasti Kansatieteellisessä Arkistossa julkaistuissa monografioissa. Bo Lönnqvistin *Ting, rum och barn* vuodelta 1992 on viitoittanut tietä tutkimuksille, joissa tutkijan katse on kääntynyt uuteen suuntaan. Pellava on vaihtunut polyesteriin, mutta pukeutuminen on säilynyt yhdistyksen julkaisemien kansatieteellisten tutkimusten kestoaiheena läpi vuosikymmenten. Arkielämän ilmiöissä ovat kansatieteilijät nähneet erilaisia muunnoksia ja monipuolisuutta, usein idän ja lännen välissä. Kansatieteellisen Arkiston tutkimuksissa näkyy myös vahva merellisyyden ja sitä kautta kansainvälisyyden teema 2010-luvulla.

Aineellinen kulttuuri, *muiston* konkretisoituma, muodostaa merkityksellisen tutkimuskohteen yhdistyksen kaikessa julkaisutoiminnassa, vaikka aineettoman ja aineellisen välinen rajanveto näyttäytyykin nykytutkimuksessa keinotekoisena. Suomen Museo ja Finskt Museum ovat molemmat tuoneet esinetutkimusta esiin laajasti yhdistyksen edustamien eri tieteenalojen näkökulmista. Viime vuosina on nähty tärkeäksi huomioida myös julkaisusarjan nimessä esiintyvä käsite *museo* ja julkaisua on haluttu kehittää myös palvelemaan museoalalla työskentelevien tarpeita. Laajasti kulttuuriperintötyössä mukana olijoita koskettava teema Suomen Museossa on ollut esimerkiksi vuonna 2018 ilmestynyt vaikeaa kulttuuriperintöä käsitellyt teemajulkaisu.

Vuoden 2020 juhla-julkaisussa nämä kaksi yhdistyksen sarjaa on saatettu yhteen. Yhdistäminen kertoo osaltaan tieteellisen julkaisu-toiminnan muutoksista: sen digitalisoitumisesta sekä vapaaehtoiseen työvoimaan perustuvasta luonteesta ja kasvavista laatuvaatimuksista.⁶

Julkaisu-toiminnan lisäksi yhdistyksen toiminnan peruskivenä on säilynyt kuukausikokoukset ja niissä kuultavat esitelmät. Kevät- ja syyskaudelle on johtokunnassa mietitty teema ja kutsuttu puhujiksi usein vastikään väitelleitä tutkijoita. Viimeisimpien vuosien teemoja ovat olleet muun muassa ”Iholla – vaatteet, pukeutuminen ja koristautuminen”, ”Maiseman kosketus” sekä ”Oikeutta esineille – Aineellisen kulttuuriperinnön etiikka”. Monimuotoisuus on näkynyt esimerkiksi vähemmistöihin liittyvien aiheiden kautta, esimerkiksi vuonna 2015 kuultiin esitelmät saamelaiden seidoista sekä sikhien temppeleistä Suomessa. Vuonna 2016 erityisenä ilonaiheena ja esitelmien teemana oli Suomen Kansallismuseon satavuotisjuhla.

Juhlavuotemme viettoon, kuten kaikkeen ihmisten arkeen maailmanlaajuisesti, on vaikuttanut koronaviruksen aiheuttamaa poikkeusaika. Se on vaikuttanut myös monella tavalla siihen, miten kulttuuriperintö on elämäsämme läsnä, ja siihen, miten kulttuuri-instituutiot ovat joutuneet ja pystyneet sopeuttamaan toimintaansa uudenlaisessa tilanteessa. Eriarvoisuus, sukupolvia ylittävä huono-osaisuus ja yhteiskunnalliset epäkohdat ovat tulleet aiempaa näkyvämmiksi ja konkretisoituneet kriisissä uusilla tavoilla. Samaan aikaan tasa-arvon puolesta ja syrjintää vastaan nousseet maailmanlaajuiset liikkeet ja aktivismi ovat tehneet näkyväksi sen, miten institutionaalinen muistaminen – patsaat, muistomerkit ja kulttuuriperintö ylipäättään – osaltaan ylläpitää menneisyydestä periytyviä valta-asetelmia, rakenteellista eriarvoisuutta ja suoranaista rasismia.

Juhlavuotemme logossa teutaroiva yksisarvinen perustuu Pyhämaan vanhan kirkon, niin sanotun uhrikirkon, seinämaalauksen yksityiskohtaan, jonka arkkitehti Carl Frankenhaeuser ikuisti vuonna 1902, yhdellä yhdistyksen järjestämistä taidehistoriallisista tutkimusretkistä.⁷ Maalauskoristelun toteutti Christian Wilbrandt vuonna 1667. Kuva-aiheen juuret ovat Egyptin, Persian ja Kiinan vanhassa taiteessa sekä keskiajan kristillisessä symboliikassa, mutta se koettiin hyvin soveltuvaksi myös luterilaisen kirkon interiööriin. Nykyisin yksisarvinen esiintyy myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen sekä feministisen liikkeen symbolina. Logossamme yksisarvinen muistuttaa paitsi seuramme historiasta myös siitä, että menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus koostuvat moninaisista todellisuuksista, joiden kirjoja yhden yhtenäisen kansallisen yhteisön, identiteetin tai tarinan varaan rakennettu kulttuuriperintö ei voi tavoittaa.

Yhdistyksemme ytimessä olevia tieteenaloja – arkeologiaa, kansatiedettä ja taidehistoriaa – edustavat tutkijat ovat olleet mukana muodostamassa 2000-luvun kuluessa vahvistunutta, humanistisia ja yhteiskuntatieteitä yhdistelevää moninäkökulmaista ja kriittistä kulttuuriperinnön tutkimuksen (myös perinnöntutkimuksen) suuntausta.⁸ Kriittisen lähestymistavan perustana on pyrkimys purkaa ja analysoida kulttuuriperinnön/perinnön määrittelyyn, arvottamiseen ja esittämiseen kietoutuvaa valtaa, ideologioita sekä poliittisia ja taloudellisia intressejä. Kulttuuriperintö nähdään siis poliittisena ilmiönä, jota on mahdollista hyödyntää yhteisöjä tiivistävänä voimavarana, mutta myös vallan ja ulossulkemisen välineenä. Näkemykseen sisältyy ajatus asiantuntijuudesta yhtenä vallan muotona, mistä seuraa vaatimus itsereflektiosta: oman aseman, lähtökohtien ja motiivien tiedostaminen on välttämätön valmius kulttuuriperinnön tutkijalle.

Aineellisten, staattisten kohteiden ja vaalittaviksi nostettujen listausten sijaan kriittinen kehystys määrittää kulttuuriperinnön sarjaksi valintoja, joissa menneisyyden elementtejä valitaan yhtäältä muistettaviksi ja toisaalta unohdettaviksi. Kulttuuriperintö ei siten ole muuttumaton, sisäsyntyinen tai itsestään selvä status, vaan aikaan ja paikkaan, kulttuuriseen, sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiinsa sidottu dynaaminen prosessi.⁹ Kulttuuriperintö on merkitysten antoa ja identiteettien rakentamista, johon kaikilla yhteiskunnan jäsenillä tulisi olla mahdollisuus osallistua.

Juhlavuotemme teema ”Monimuotoinen menneisyys – yhteinen tulevaisuus” kysyykin, kuinka Suomen Muinaismuistoyhdistys voi jatkossa ottaa huomioon inklusiivisuuden vaateen ja kulttuuriperinnön perimmäisen monimuotoisuuden edistäessään tavoitteidensa mukaisesti alan tutkimusta ja kulttuuriperinnön tunnettuutta. Kuten yksittäiseltä tutkijalta, voidaan myös yhdistykseltä edellyttää itsereflektiota asiantuntijuutta tukevana ja edistävänä instituutiona. Samanaikaisesti on hyvä muistaa, että yhdistyksen elinvoima perustuu sen parissa toimiville ihmisille, Suomen Muinaismuistoyhdistyksessä toivottavasti myös jatkossa paitsi tutkijoille ja asiantuntijoille myös kulttuuriperinnöstä kiinnostuneille henkilöille laajasti. Yhdistyksemme tehtävänä on yhä edelleen luoda puitteet eri toimijoille tukea ja turvata mahdollisimman laaja-alaista ymmärrystä kulttuuriperinnöstä. Niin monimuotoinen menneisyys kuin yhteinen tulevaisuus voivat perustua vain reflektoivalle, keskustelulla ja avoimelle moniäänisyydelle – Tallgrenin sanoin – aidolle totuuden rakkaudelle.

Må ett växande antal medborgare sluta upp kring föreningen för att stöda och trygga dess verksamhet i att belysa Finlands och de besläktade folkens tidiga forntid!

Så skrev arkeologen A.M. Tallgren i förordet till föreningens 50-årsberättelse år 1920. Budskapet, som hade varit en central del av föreningens verksamhet sedan dess grundande år 1870, framgick tydligt i denna hälsning: att värdesätta och skydda spåren av det förflutna var inte en rättighet eller skyldighet som enbart tillhörde en liten krets av forskare. Värnandet om det förflutna var istället någonting som förenade alla medborgare, ”av kärlek till sanningen” som Tallgren sublimt uttryckte det.¹ Leena Elina Valkeapää, som har forskat i föreningens konsthistoriska expeditioner, har konstaterat att föreningen strävade efter en så vidsträckt medlemskår som möjligt, såväl geografiskt, yrkesmässigt som i hänseende till social status. Trots att de aktiva aktörerna under begynnelseåren främst var män, så fanns det också kvinnor bland medlemmarna.²

Denna utgångspunkt, ett gemensamt kulturarv, är fortsättningsvis vår förenings bärande grundtanke och i sig till och med viktigare än någonsin tidigare. Den tidiga forntiden blir i det nutida språket till kulturarv och dess belysande till en strävan att förstå kulturella kontinuiteter samt vändpunkter, trots att 2020-talets forskare inte längre närmar sig ”folket” ur samma utgångsläge som kollegerna 150 år tidigare. Även idag identifierar och erkänner vi kulturavets kraft som ett verktyg för socialt och politiskt inflytande, vilket gör det viktigt att betrakta de linjedragningar och val som styr definieringen, bevarandet, forskningen och värnandet om kulturarvet.

Suomen Museo – Finskt Museum 2020 har tillägnats vår förening och dess 150-åriga historia. Via temanumret har vi velat lyfta fram kulturarvets diversitet och ambiguitet. Föreningens första bärande krafter trodde på möjligheten i att klarlägga ”de tidigare generationernas skeden och minnen, att konstruera en sanningsenlig bild av vad som skapats i detta land och på områden bebodda av övriga folk tillhörande vårans släkt, hur man levt och hurudana skeden som skådats”.³

Då föreningens verksamhetsområde definierades år 1870 var de områden som beskrev det forntida utstakade i stor utsträckning men samtidigt i detalj. Till detta hörde såväl ”folkminnen” som ”folksed”, minnesmärken från hednad, minnesmärken från kristen tid samt ”minnen från en obestämd tid, såsom hållmålningar, runstavar och myntfynd”. Tolkningen om kulturarvets flera olika former var därmed redan då föreningen grundades rätt vid och innefattade både historiska och muntliga källor samt olika former av materiell och visuell kultur.⁴ Denna mångfald av tidsmässiga lager samt teman och synvinklar är synlig

också i föreningens verksamhet under de senaste åren, såväl vad gäller publikationsverksamheten som de öppna månadsmötenas föredragsteman. Begreppen *finsk*, *for* och *minne*, som förekommer i föreningens namn, finns ännu kvar i kärnan för verksamheten, men sätten att tolka dessa förändras och begreppen i sig kan också bli föremål för en analys. Diskussion har bland annat förts kring hur nära nutiden *fortiden* kan komma i vår förenings kontext. Vilken är vår förenings roll i nuläget som en bevarare, uttolkare och forskare av levande traditioner?⁵

Inom konsthistoria undersöks modern tid och samtidskonst till en stor omfattning, men de konsthistoriska undersökningar som publicerats i Fornminnesföreningens Tidskrift har huvudsakligen behandlat äldre konst. Särskilt den etnologiska forskningen behandlar allt oftare åtminstone delvis även nutiden, men även inom arkeologin har studier kring historiska och nutida – med föreningens mått mätt – relativt sena lokaler blivit allt vanligare. Industrier och det så kallade mörka kulturarvet är exempel på dylika ämnen. Forskarnas reflexivitet och resonemang kring hur det förgångna använts i nutiden har också varit ett tema som likt en röd tråd löpt genom föredragen och publikationerna.

Begreppen *Finland och finskhet* framkommer i föreningens publikationsverksamhet som mångsidiga och hybrida. Serien *Iskos* som publicerat arkeologisk forskning sedan 1976 sträcker sig längst bak i tiden. Ju längre bakåt i tiden man går, desto mindre betydelse har de statliga gränserna, som de kulturella fenomenen idag inte heller följer. De i *Iskos* publicerade forskningsarna har till exempel behandlat samernas förflutna ur arkeologins perspektiv. Mångformigheten lyfts också fram via forskningsteman som skärskådar flerartighet, människornas och de övriga djurarternas samlevnad och relation.

Den första volymen av Finska Fornminnesföreningens Tidskrift publicerades år 1894. Nuförtiden ligger FFT:s fokus på publicering av konsthistoriska undersökningar. Det har publicerats flera doktorsavhandlingar, genom vilka den finska konstens och arkitekturens internationalism och övergränsande drag förmedlats på ett obestridligt sätt; i flera forskningar har även begrepp som nationell kultur och nationalism behandlats. Forskningarna som publicerats i FFT för också förtjänstfullt fram Finlands religiösa mångfald via bland annat den ortodoxa kyrkans konst och arkitektur. Fortsättningsvis utgör de forskningar som ur flera olika slags synvinklar behandlar Finlands områdes medeltida, katolska kulturarv en kärna i FFT. Under publikationens över hundraåriga historia har skribentskaran omvandlats från mansdominerad till kvinnodominerad. I sin forskning angående kvinnliga byggmästare tog till exempel Renja Suominen-Kokkonen år 1991 sin utgångspunkt just i könet.

Av föreningens publikationsserier är det kanhända Etnologiskt arkiv som tydligast närmar sig nutiden. Detta är delvis en följd av att själva vetenskapens tidliga perspektiv har utvidgats under de senaste 50 åren. De olika serierna avspeglar på ett intressant vis de förändringar som på själva vetenskapsfältet sker såväl vad gäller synvinklar, teorier som teman. Bland annat kvinnornas och barnens perspektiv syns tydligt i de monografier som publicerats i Etnologiskt arkiv. Bo Lönnqvists *Ting, rum och barn* från år 1992 har banat vägen för undersökningar i vilka forskarens blick har riktats åt ett nytt håll. Linnen har bytts ut mot polyester, men klädsel har genom årtiondena förblivit en favorit inom de etnologiska undersökningar som föreningen publicerat. I vardagliga fenomen har etnologerna kunnat urskilja förändringar och mångsidighet, ofta mellan öst och väst. I forskningarna i Etnologiskt arkiv syns på 2010-talet också ett starkt maritimt och via det internationellt tema.

Den materiella kulturen, *minnets* konkretisering, bildar ett betydelsefullt forskningsobjekt i föreningens hela publikationsverksamhet, trots att gränsdragningen mellan materiell och immateriell i nutidsforskningen förefaller konstgjord. Suomen Museo och Finskt Museum har båda i stor utsträckning fört fram föremålsforskning ur olika synvinklar inom de vetenskaper som föreningen representerar. Under de senaste åren har det också upplevts viktigt att ta i beaktande begreppet *museum*, som också förekommer i publikationsseriens rubrik. Det har funnits en vilja att utveckla publikationen så att den också tjänar de personer som arbetar inom museibranschen. Temanumret som år 2018 behandlade det svåra kulturarvet är ett exempel på hur Suomen Museo berört dem som arbetar med kulturarvsarbete på en bred skala. I årets jubileumspublikation har föreningens två serier slagits ihop. Denna sammanslagning berättar delvis om förändringarna inom vetenskaplig publikationsverksamhet: digitaliseringen, en karaktär som bygger på frivilligt arbete och på ökade kvalitetskrav.⁶

Förutom publikationsverksamheten har månadsmötena och där tillhörande föredrag bibehållit sin roll som en av hörnstenarna i föreningens verksamhet. Styrelsen har funderat ut teman för vår- och höstterminen och inbjudit talare som ofta varit nyligen disputerade forskare. Teman under de senaste åren har varit bland annat ”Inpå huden – kläder, klädsel och utsmyckning”, ”Landskapets beröring” och ”Rättvisa till föremålen – den materiella kulturens etik”. Mångsidigheten har synsats bland annat i ämnen som berör minoriteter, till exempel hördes år 2015 föredrag om samernas sejtar och sikhernas tempel i Finland. År 2016 utgjorde Finlands Nationalmuseums hundraårsjubileum ett särskilt glädjeämne.

Firandet av vår förenings jubileumsår har påverkats av undantagstiden som orsakas av coronaviruset och påverkar människornas vardag globalt. Denna

tid har också på många olika vis påverkat hur kulturarvet är närvarande i våra liv och hur kulturinstitutioner har varit tvungna att anpassa sin verksamhet i en ny situation. Ojämställdhet, ogynnsamhet över generationer och samhällsliga missförhållanden har blivit mera synliga och i krisen konkretiserats på nya sätt. Under de senaste åren har det vuxit fram globala rörelser och en aktivism som arbetar för jämställdhet och emot diskriminering. De har synliggjort hur ett institutionellt minne – statyer, minnesmärken och kulturarv på det stora hela – kan upprätthålla maktställningar, strukturell olikvärdighet och ren rasism som härstammar i det förflutna.

Den lekfulla enhörningen i vårt jubileumsårs logo baserar sig på en detalj ur väggmålningarna i Pyhämaa gamla kyrka, den så kallade offerkyrkan. Arkitekten Carl Frankenhaeuser förevigade bilden år 1902, under en av de konsthistoriska expeditionerna som föreningen anordnade.⁷ Målningarna utfördes av Christian Wilbrandt år 1667. Bildmotivets ursprung finner man i Egyptens, Persiens och Kinas gamla konst samt i den medeltida kristna symboliken, men det ansågs passa bra in även i den lutherska kyrkans interiör. Nuförtiden figurerar enhörningen också som en symbol för sexuella- och könsminoriteter samt för den feministiska rörelsen. I vår logo påminner enhörningen inte bara om föreningens historia, utan också om att det förflutna, nutiden och framtiden består av flera olika slags verkligheter som inte kan nås via ett kulturarv som byggts upp enbart på ett enhetligt nationellt samfund, en identitet eller en berättelse.

Forskare inom de vetenskaper – arkeologi, etnologi och konsthistoria – som utgör kärnan i vår förening har varit med om att utforma den kritiska kulturarvsforskningen. Denna nya inriktning, som vuxit sig allt starkare under 2000-talet, bygger på humanistiska och samhällsvetenskaper ur ett mångperspektiv.⁸ Grunden för ett kritiskt sätt att närma sig ämnet är en strävan till att utreda och analysera definieringen av kulturarv, hur det värderas och vilka slags maktstrukturer, ideologier samt politiska och ekonomiska intressen som påverkar dess presentation. Kulturarvet ses alltså som ett politiskt fenomen, som kan utnyttjas som en resurs som intensifierar olika samfunds gemenskap, men också som ett redskap för makt och utestängning. I synsättet ingår en tanke om expertis som ett slags maktredskap, vilket leder till ett krav på självreflektion: en medvetenhet om den egna positionen, utgångspunkterna och motiven är en nödvändig färdighet för en kulturarvsforskare.

Istället för materiella, statiska föremål och listor på vad som bör värderas så definierar den kritiska inramningen kulturarvet som en serie val, i vilka element ur det förflutna väljs å ena sidan för att minnas, å andra sidan för att glömmas bort. Kulturarv är således inte en beständig, endogen eller självklar

status, utan en dynamisk process som är bunden till tid och rum, till en kulturell, social och samhällelig kontext.⁹ Kulturarvet innebär en konstruktion av betydelser och identiteter som alla medlemmar i samhället borde ha en möjlighet att delta i.

Vårt jubileumsårs tema ”Ett mångsidigt förflutet – en gemensam framtid” ställer frågan hur Finska Fornminnesföreningen i framtiden kan ta i beaktande kravet på inklusivitet och kulturarvets grundläggande mångsidighet i sitt syfte att främja disciplinens forskning och kulturarvets välkändhet. Liksom av den enskilda forskaren, så kan man också av föreningen förutsätta självreflektion i rollen som en institution som stöder och främjar sakkunnighet. Samtidigt är det bra att komma ihåg att föreningens livskraft baserar sig på de människor som aktivt verkar inom den. För Finska Fornminnesföreningens del innebär detta i fortsättningen förhoppningsvis förutom forskare och experter också alla övriga personer som är intresserade av kulturarvet på en bred skala. Vår förenings uppgift är fortfarande att skapa möjligheter för olika aktörer att stöda och trygga ett så mångsidigt förstående för kulturarvet som möjligt. Såväl ett mångsidigt förflutet som en gemensam framtid kan enbart grunda sig på en reflektiv, diskuterande och öppen mångstämmighet – enligt Tallgrens ord – på en äkta kärlek till sanningen.

Johanna Enqvist, Pia Olsson & Tytti Steel

Kirjoittajat ovat Suomen Muinaismuistoyhdistyksen johtokunnan jäseniä. | Skribenterna är medlemmar i Finska Fornminnesföreningens styrelse.

Johanna Enqvist (johanna.enqvist@helsinki.fi),
FT, arkeologi ja kulttuuriperinnön tutkija | FD, arkeolog och kulturarvsforskare

Pia Olsson (pia.olsson@helsinki.fi),
FT, kansatieteen dosentti, Helsingin yliopisto | FD, docent i etnologi, Helsingfors universitet

Tytti Steel (tytti.steel@helsinki.fi)
FT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto | FD, forskardoktor, Helsingfors universitet

Viitteet | Noter

- 1 Tallgren 1920, 7.
- 2 Valkeapää 2020, 15.
- 3 Tallgren 1920, 7.
- 4 Tallgren 1920, 22.
- 5 Vrt. myös Tuukka Talvion katsausartikkeli tässä teoksessa.
Jfr också Tuukka Talvions översikt i denna volym.
- 6 Ks. myös Tuukka Talvion katsausartikkeli tässä teoksessa.
Se också Tuukka Talvions översikt i denna volym.
- 7 Valkeapää 2020, 220.
- 8 Ks. esim. / Se t.ex. Harrison 2013; Smith 2006, 2012.
- 9 Ks. esim. / Se t.ex. Harvey 2001; Tuomi-Nikula ym. 2013; Waterton ja Smith 2009.

Lähteet | Litteratur

- Harrison, R. 2013: *Heritage. Critical Approaches*. London: Routledge.
- Harvey, D. C. 2001: Heritage Pasts and Heritage Presents: temporality, meaning and the scope of heritage studies. *International Journal of Heritage Studies* 7 (4), 319–338.
- Smith, L. 2006: *Uses of Heritage*. New York: Routledge.
- Smith, L. 2012: Editorial. *International Journal of Heritage Studies* 18 (6), 533–540.
- Tallgren, A. M. 1920: *SMY:n 50-vuotiskertomus*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja XXX / Finska Fornminnesföreningens Tidskrift XXX. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R. ja Kivilaakso, A. 2013: Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. Teoksessa: O. Tuomi-Nikula, R. Haanpää ja A. Kivilaakso (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS), 12–27.
- Valkeapää, Leena Elina 2020: *Saman taiteen lapset. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen taidehistorialliset tutkimusretket 1871–1902*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja / Finska Fornminnesföreningens Tidskrift 124. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Waterton, E. ja Smith, L. 2009: There is no such thing as Heritage. Teoksessa: E. Waterton ja L. Smith (toim.) *Taking Archaeology out of Heritage*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 10–27.